

POVEZANOST NEUROTIZMA MALOLJETNIKA I PROCJENE USPJEŠNOSTI ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR IZVRŠENE NAKON ISTEKA MJERE

Aleksandar Buđanovac

Originalni znanstveni članak

Odsjek za socijalnu pedagogiju
Fakulteta za defektologiju

UDK: 343.9
Primljeno: 19. 10. 92.

Sažetak

Na uzorku od 158 maloljetnika oba spola s područja grada Zagreba, kojima je istekla odgojna mjera pojačana briga i nadzor, ispitana je povezanost između neurotizma i uspješnosti odgojne mjere pojačana briga i nadzor. Neurotizam je procijenjen pomoću upitnika sastavljenog od varijabli izabranih iz skale 18 PF Momirovića i suradnika (1971). Metodom hijerarhijske faktorske analize dobivena su dva faktora II reda, definirani kao astenični i stenični sindrom. Uspješnost odgojne mjere procijenjena putem 61 varijable, a procjenu su izvršili stručni radnici centara za socijalni rad. Faktorskom analizom ekstrahirano je 15 faktora uspješnosti - faktor izostanka recidive; prestanak neagresivnih formi socijalno patološkog ponašanja (tapkarenje, prosjačenje, prostitucija, narkomanija, skitnja); faktor prebivališta u zdravoj sredini; faktor osnivanja vlastite obitelji; faktor sadržajnog slobodnog vremena; faktor dobre socijalne integracije; faktor prestanka agresivnih formi socijalno patološkog ponašanja (nasilničko ponašanje, konzumiranje alkohola); faktor povoljnih ekonomskih prilika; faktor odsustva penalnog tretmana; faktor odgovornog odnosa prema obavezama; faktor političke i vjerske aktivnosti; faktor pasivnog slobodnog vremena uz nedozvoljenu trgovinu; faktor nepripadanja sektama; faktor organiziranog okupljanja mladih; faktor ispunjenog slobodnog vremena.

Relacije između dva prostora varijabli ispitane su metodom kanoničke analize kovarijanci, sadržanom u programu QCCR.

Izoliran je jedan značajan par kvazikanoničkih faktora, koji pokazuje da je uspješnost mjere povezana s izostankom neurotskih simptoma. Emocionalno stabilniji pojedinci bolje su uklopljeni u socijalnu sredinu. Smatramo da ovaj rad, kao i ostali radovi koji se bave tim problemom, ukazuje na potrebu za angažiranjem stručnjaka u radu s neurotičnim maloljetnicima.

1. UVOD

Kako su to izrazili Momirović i suradnici (1971), patološki konativni faktori osobito utječu na aktivnosti u kojima su od presudnog značaja za uspjeh interpersonalni odnosi.

Costa i McCrae (1985) definiraju neuroticizam kao dimenziju ličnosti koja predstavlja kontinuum prilagodba i emocionalna stabilnost - neprilagođenost i negativna emocionalnost.

Ormel i Wohlfarth (1991) navode da neuroticizam korelira s događajima u životu i mjerama kroničnog stressa. Pojedinci, koji su visoko na dimenziji neuroticizma, doživljavaju više psihičkih problema, bez obzira na situacije u kojima se nalaze. Tekvi su ljudi osobito osjetljivi na sitne neuspjehe, frustracije i poteškoće svakodnevnog života. Logično je, stoga, pretpostaviti da će neurotizam biti značajan faktor u složenoj i raznim problemima opterećenoj situaciji kao

što je rad s maloljetnim delinkventima. Kako prema Eysenckovoj teoriji kriminaliteta (1977), vrlo dobro argumentiranoj u pogledu neuroticizma, delinkventna populacija postiže više rezultate na toj dimenziji, može se pretpostaviti da će ona biti relativno značajan otežavajući faktor u situaciji provođenja odgojne mjere.

Hrnjica (1982), u svojoj studiji o zrelosti ličnosti, navodi da su anksioznost, depresija i agresivnost psihopatološke dispozicije koje u najvećoj mjeri ugrožavaju uspostavljanje mentalne ravnoteže u ličnosti. Rezultati njegova istraživanja su pokazali da anksioznost ima najizraženiji negativan utjecaj na procjenu sigurnosti u odnosima s drugim ljudima, na kritičnost i razvijenost interesa, na subjektivni doživljaj spremnosti na suradnju, na toleranciju, na frustraciju te povjerenje u ljude.

Agresivnost, pak, ima najnegativniji utjecaj na spremnost na suradnju te iskazivanje nesebičnosti.

Cilj ovog rada je da ispita prirodu relacija između neurotizma, definiranog asteničnim i steničnim sindromom, te indikatora uspješnosti odgojne mjere pojačana briga i nadzor. Uspješnost mjere procijenjena je određeno vrijeme po njezinom isteku, te zapravo predstavlja procjenu stupnja integriranosti maloljetnika u njegovu socijalnu okolinu.

2. METODA

Ispitivanje je izvršeno na uzorku od 158 maloljetnika oba spola (oko 10% maloljetnica) s područja 11 zagrebačkih općina, kojima je istekla odgojna mjera pojačana briga i nadzor.

Za procjenu neurotizma upotrijebljen je upitnik sastavljen od 71 varijable izabrane iz skale 18 PF Momirovića i suradnika (1971). Upitnik je primijenjen na početku provođenja odgojne

mjere. Varijable se odnose na simptome anksioznosti, fobičnosti, opsesivnosti, agresivnosti, impulsivnosti i depresivnosti. Metodom hijerarhijske faktorske analize uz korištenje PB kriterija i orthoblique transformacije značajnih glavnih komponenti izolirana su dva faktora neurotizma II. reda. Faktori su definirani kao 1. ALPHA - astenični sindrom, odnosno, u terminima kibernetičkog modela konativnog funkcioniranja Momirovića i suradnika (Momirović, Horga i Bosnar, 1982, Prot i Momirović, 1984) efikasnost sistema za regulaciju i kontrolu reakcija odbrane, te 2. SIGMA - stenični sindrom, odnosno, efikasnost sistema za regulaciju i kontrolu reakcija napada. Pri tome pozitivan pol faktora znači nepostojanje asteničnog i steničnog sindroma, tj. efikasno funkcioniranje oba sistema. Uspješnost provedene odgojne mjere procijenjena je pomoću 61 varijable¹. Procjenu uspješnosti izvršili su stručni radnici centara za socijalni rad. Metodom komponentne analize (PB kriterij ekstrakcije, orthoblique transformacija značajnih glavnih komponenti) u prostoru uspješnosti izolirano je 15 orthoblique faktora I reda². Radi bolje preglednosti prilikom interpretacije kanoničkih relacija, faktori su imenovani prema pozitivnom polu na slijedeći način:

1. Faktor izostanka recidive
2. Prestanak neagresivnih formi socijalno patološkog ponašanja (Tapkarenje, prosjaćenje, prostitucija, narkomanija, skitnja)
3. Faktor prebivališta u zdravoj sredini
4. Faktor osnivanja vlastite obitelji
5. Faktor sadržajnog slobodnog vremena
6. Faktor dobre socijalne integracije
7. Faktor prestanka agresivnih formi socijalno patološkog ponašanja (nasilničko ponašanje, konzumiranje alkohola)
8. Faktor povoljnih ekonomskih prilika

¹ Kompletan popis varijabli nalazi se u Uzelac, S.: Sud za maloljetnike u funkciji programiranja efikasnije odgojne mjere pojačana briga i nadzor (katamnestička evaluacija eksperimentalnog rada na izvršenju odgojne mjere pojačana briga i nadzor - osnovni rezultati).

² Matrice sklopa i strukture faktora nalaze se u Uzelac, S.: Sud za maloljetnike u funkciji programiranja efikasnije odgojne mjere pojačana briga i nadzor (katamnestička evaluacija eksperimentalnog rada na izvršenju odgojne mjere pojačana briga i nadzor - osnovni rezultati).

9. Faktor odsustva penalnog tretmana
10. Faktor odgovornog odnosa prema obavezama
11. Faktor političke i vjerske aktivnosti
12. Faktor pasivnog slobodnog vremena uz nedozvoljenu trgovinu
13. Faktor nepripadanja sektama
14. Faktor organiziranog okupljanja mladih
15. Faktor ispunjenog slobodnog vremena

Relacije između neurotizma i varijabli uspješnosti odgojne mjere PBiN utvrđene su metodom kanoničke analize kovarijanci, sadržanom u programu QCCR (Momirović, Dobrić i Karaman, 1983), na SRC-u u Zagrebu.

3. REZULTATI

Metodom kanoničke analize kovarijanci izoliran je jedan značajan par kvazikanoničkih faktora.

Kvazikanonička korelacija između faktora (tablica 1.) ukazuje na relativno slabu, iako statistički značajnu pozitivnu povezanost dviju skupina varijabli.

Tablica 1.

Kvazikanonička kovarijanca (Q) i korelacija (R) između faktora prvog i drugog skupa varijabli

	Q	R
F11	.4246	-.2816

Zanimljivo je uočiti da je dobivena korelacija između para kvazikanoničkih faktora gotovo identična korelaciji između neurotizma i procjene uspješnosti odgojne mjere od strane voditelja i stručnih suradnika suda dobivene neposredno nakon provođenja mjere ($r = .29$) (Budanovac, 1990).

Obzirom da procjenjivači nisu bili isti, ovaj podatak govori ne samo o relativnoj konstantnosti relacije, već i o konzistentnosti procjenjivanja maloljetnika od strane stručnih radnika, te ide u prilog ovoj metodi.

Tablica 2.

Koeficijenti (Q) i struktura (F) kvazikanoničkih faktora

VARIJABLA	Q	F
ALPHA	.7984	.8892
SIGMA	.6021	.7949
OBQ1	.2659	.3728
OBQ2	.0902	.0825
OBQ3	.3130	.3846
OBQ4	-.2349	-.1245
OBQ5	.5014	.6625
OBQ6	.1147	.4195
OBQ7	.0324	.2278
OBQ8	.3144	.5165
OBQ9	.0430	.1259
OBQ10	.1751	.4527
OBQ11	.4316	.4335
OBQ12	-.0300	.1312
OBQ13	.3063	.1789
OBQ14	-.0513	.0467
OBQ15	.2957	.5198

Kvazikanonički faktor u prostoru neurotizma definiraju oba neurotska sindroma (nešto više astenični sindrom).

Kvazikanonički faktor u prostoru varijabli procjene uspješnosti odgojne mjere definiraju slijedeći faktori - faktor sadržajnog slobodnog vremena, faktor ispunjenog slobodnog vremena, faktor povoljnih ekonomskih prilika, faktor odgovornog odnosa prema obavezama, faktor političke i vjerske aktivnosti, te faktor dobre socijalne integracije. Smjer ovih veza odgovara očekivanjima - uspješnost mjere u pravilu je povezana sa slabijom izraženošću neurotskih sindroma. Drugim riječima, emocionalno stabilniji ispitanici bolje koriste svoje slobodno vrijeme, žive u povoljnijim ekonomskim prilikama, odnose se odgovornije prema obavezama, politički i vjerski su aktivniji, te općenito bolje integrirani u zajednicu.

Astenični sindrom karakteriziraju anksioznost i agresivnost, a prevladavaju inhibitorni procesi

u CNS-u. Osobe s izraženim asteničkim sindromom zatvaraju se u sebe, izbjegavaju nepredvidljive situacije, izoliraju se od okoline. Karakteristike steničnog sindroma, agresivnost, impulzivnost, te hipomaničnost također onemogućavaju pojedincu adekvatno reagiranje na životne situacije.

Rezultati ovog rada nesumnjivo idu u prilog dosadašnjim podacima - Eysenckovoj hipotezi o povišenom neuroticizmu delinkvenata, obzirom da je uz postojanje neurotskih sindroma vezana pojava socijalno patoloških oblika ponašanja, nalazu o relaciji neurotizma i uspješnosti odgojne mjere procijenjene neposredno nakon njena isteka (Buđanovac, 1990), te o relaciji neuroticizma i negativne percepcije tretmana od strane maloljetnika (Mejovšek i Buđanovac, u tisku). Dok je povezanost između ispitivanih prostora uglavnom jasna, potrebno se ukratko osvrnuti na kauzalnost ove veze. Kako je prisutnost neurotskih simptoma rezultat nasljednih osobina i djelovanja okoline (Eysenck, 1969), razumljivo je da loše ekonomske i socijalne prilike, koje podrazumijevaju niz egzistencijskih problema, djeluju neurotizirajuće na pojedinca, te je moguća pojava neurotičnih oblika ponašanja čak i kod osoba s relativno stabilnim živčanim sustavom. S druge strane, tendencija je neurotičnih osoba da donekle iskrivljeno percipiraju okolinu, čime otežavaju

sebi primjereno reagiranje na vanjske podražaje. Ukoliko neurotični maloljetnik doživljava tretman kao nešto što mu je silom nametnuto, kao represiju, logično je očekivati da će tretman promašiti svoj cilj te doživjeti neuspjeh. Konflikta koji pri tome nastaju dovode do učvršćivanja neurotskih simptoma i oblika ponašanja - formiranja obrambenih reakcija, anksioznosti, agresivnosti, depresivnosti i dr. Na taj način stvara se zatvoreni krug iz kojeg je često nemoguće izaći. Iz svega navedenog proizlazi pitanje - na koji se način suprotstaviti ovom problemu?

Rezultati ovog, i ostalih radova koji se bave problemom neurotizma maloljetnika, ukazuju na potrebu za uključivanjem stručnjaka (psihoterapeuta) u rad u slučajevima kada se to pokaže potrebnim, jer voditelji odgojne mjere uglavnom nisu profesionalno osposobljeni za rješavanje takve vrste problema. Ostaje međutim otvoreno veoma važno pitanje - na koji način to učiniti da bi se postigli pozitivni efekti? Treba, naime, neprestano misliti na činjenicu da bi dodatni tretman mogao povećati osjećaj ugroženosti kod probanada, a osim toga, u našoj socijalnoj sredini pojam psihoterapija još uvijek najčešće ima negativnu konotaciju.

Ovo pitanje svakako bi trebalo biti predmetom daljnjih istraživanja.

LITERATURA

1. Buđanovac, A.: Neuroticizam i uspješnost rada na izvršenju odgojne mjere PBiN, u: S. Uzelac i suradnici: Odgoj i preodgoj djeteta i maloljetnika izvan institucije, 1990, str. 113-122.
2. Costa, P. T. and R. R. McCrae: The NEO Personality Inventory Manual, Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 1985.
3. Eysenck, H. J.: Crime and personality, Routledge and Kegan Paul, Ltd., London, 1977.
4. Eysenck, H.J., S. B. G. Eysenck: Personality, structure and measurement, Routledge and Kegan Paul Ltd., London, 1969.
5. Hrnjica, S.: Zrelost ličnosti, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1982.
6. Mejovšek, M., A. Buđanovac: Povezanost neurotizma maloljetnika i percepcije tretmana nakon protoka odgojne mjere pojačana briga i nadzor, u tisku.

7. Momirović i sur.: Struktura i mjerenje patoloških konativnih faktora, Republički zavod za zapošljavanje, Zagreb, 1971.
8. Momirović, K., S. Horga, K. Bosnar: Prilog formiranju jednog kibernetičkog modela strukture konativnih faktora, Kineziologija, 1982, 14, 5, 83-106.
9. Momirović, K., V. Dobrić, and Ž. Karaman: Canonical covariance analysis, Proceedings of 5th International Symposium "Computer at the University", 5 (1983) 463-473.
10. Ormel, J. and T. Wohlfarth: How Neuroticism, Long-term Difficulties, and Life Situation Change Influence Psychological Distress: a Longitudinal Model, Journal of Personality and Social Psychology, 1991, 60, 5, 744-755.
11. Prot, F., K. Momirović: Karakteristike jedne baterije mjernih instrumenata za procjenu konativnih faktora konstruiranih s pomoću računala, Čovek i zanimanje, 1984, 28, 4, 10-14.

THE CONNECTION BETWEEN JUVENILE'S NEUROTICISM AND THE ESTIMATION OF THE SUCCESS OF THE PROBATION

Summary

On the sample of 158 juveniles, of both sexes, from the Zagreb area, whose probation was over, a connection between neuroticism and the success of this educational measure was checked. Neuroticism was estimated on the bases of questionnaire consisting of variables from the 18 PF Scale (Momirović et. al., 1971). Hierarchical factor analysis extracted two factors on the II level, which were defined as sthenical and asthenical syndrome. The success of this educational measure was estimated on 62 variables and was made by the professionals from the social center. Factor analyses extracted 15 factors of success-factor of non recidiveness; stop in nonagresive forms of sociopathologic behavior (begging, prostitution, using drugs, etc.) factor of living in sane environment; factor of forming own family; factor of useful free time; factor of good social integration; factor of stopping aggressive forms of socio pathological behavior (violent behavior, alcohol consummation); factor of good economic conditions; factor of absence of penologic treatment; factor of responsible attitude toward obligations; factor of political and religious activities; factor of passive free time with unpermitted trade; factor of belonging to no sects; factor of organized gathering of young people; factor of filled out free time.

Relations between two spaces of variables were tested through the method of canonical covariance analyses, contained in the QCCR Program.

One significant pair of quasicanonic factors was extracted, which shows that the success of this measure is connected with the absence of neurotic symptoms. Emotionally more stable persons show better adjustment on the social environment. We think that this and similar investigations which deal with such problem, stress out the need for engagement of professionals in the work with juvenile delinquents.